

- [8] Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2008, GUS, Warszawa 2009: 197, 333.
- [9] Uczelnie Niepubliczne w Polsce 2011. Raport XX-lecia.
- [10] Rocznik statystyczny województw 2010, GUS, Warszawa 2011: 74-75, 382, 385.
- [11] Krajowe Ramy Kwalifikacji dla Polskiego Szkolnictwa Wyższego, www.gov.pl/szkolnictwo [12.07.2011]: 382, 385.
- [12] Holz V., Stoltenberg I.: Wyzwania edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w konflikcie między praktycznością, warunkami strukturalnymi a transferem koncepcji kompleksowości, W: Banse G., Janikowski R., Kiepas A (red.): Zrównoważony rozwój ponadnarodowo. Spojrzenia i doświadczenia z Europy Środkowej, Education Sigma, Berlin 2010: 180-182.
- [13] Grudzewski W., Hejduk I., Sankowska A., Wańtuchowicz M.: Sustainability w biznesie czyli przedsiębiorstwo przyszłości. Zmiana paradygmatów i koncepcji zarządzania, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2010: 131.

WOJCIECH RADECKI
Instytut Nauk Prawnych PAN, Wrocław

Prawo karne środowiska

Część II. Struktura polskiego prawa karnego środowiska

Environmental criminal law
Part II Structure of the Polish environmental criminal law

Streszczenie:

Przedmiotem artykułu jest przedstawienie struktury polskiego prawa karnego środowiska sensu stricto, na które składają się przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku zamieszczone:

- w specjalnym rozdziale XXII kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r.,
 - w innych rozdziałach tegoż kodeksu,
 - w kilkunastu ustawach z zakresu prawa środowiska zawierających przepisy karne;
- z uzupełnieniem teoretycznymi uwagami o metodach legislacyjnego ujęcia typów przestępstw przeciwko środowisku.*

Abstract:

The paper presents the structure of the Polish criminal law sensu stricto which consists of the regulations on criminal offences against the environment included in:

- a dedicated chapter XXII of the Criminal Code of 6 June 1997,
- other chapters of this Code,
- several acts concerning environmental law which include criminal provisions.

Some theoretical comments are also provided concerning a legislative approach to criminal offences against the environment.

Słowa kluczowe: prawo karne, przestępstwa, ochrona środowiska, kodeks karny, przestępstwa pozakodeksowe

Keywords: criminal law, environmental protection, criminal code, non-code offences

W pierwszym odcinku cyklu poświęconego prawu karne-
mu środowiska [1] wprowadziłem pojęcie prawa karnego
środowiska, które może być rozumiane trojako:

- *sensu stricto* na oznaczenie przepisów o przestęp-
stwach przeciwko środowisku,
- *sensu largo* na oznaczenie przepisów o przestępstwach
i wykroczeniach przeciwko środowisku,

- *sensu largissimo* na oznaczenie przepisów o przestęp-
stwach, wykroczeniach i deliktach administracyjnych
przeciwko środowisku.

Pozostawiając drugie i trzecie pojęcie do odrębnego
omówienia, poprzestałem na przedstawieniu ewolucji
polskiego prawa karnego *sensu stricto*. Po wejściu w życie
ustawy z 25 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks
karny oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 94, poz. 549),
wdrażającej do polskiego prawa karnego Dyrektywę Par-
lamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE z 19 listopada
2008 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo
karne, kontynuuję rozpoczęty wtedy cykl.

✉ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, Instytut Nauk Prawnych PAN, ul. Podwale
75, 50-449 Wrocław, tel. (71) 344-47-47.

Umiejscowienie przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku

Teoretycznie znamiona przestępstw przeciwko środowisku mogą być umiejscowione:

- 1) w specjalnej ustawie karnej poświęconej wyłącznie odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko środowisku,
- 2) w kodeksie karnym,
- 3) w ustawie podstawowej dotyczącej ochrony środowiska,
- 4) w wielu ustawach z zakresu prawa środowiska zawierających przepisy karne o przestępstwach, które tradycyjnie zwane są ustawami dodatkowymi (za niemieckim określeniem *Nebengesetze*).

Pierwsze rozwiązanie zostało zaproponowane w Polsce przed wieloma laty [2]. Przypomnę, że tradycje uchwalania specjalnych ustaw złożonych tylko z przepisów karnych były w Polsce dość bogate. Do tej kategorii należała przedwojenna ustawa o szkodnictwie leśnym i polnym (aczkolwiek czyny w niej przewidziane były tylko wykroczeniami) oraz powojenne ustawy o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, o ochronie własności społecznej, o zwalczaniu spekulacji i inne. Propozycja specjalnej ustawy karnej o ochronie środowiska przeszła bez echa, została zarzucona i nikt jej już więcej nie podniósł. W istocie przeto teoretycznie uzasadnione są jedynie rozwiązania drugie (model kodeksowy), trzecie (model ustawy podstawowej) i czwarte (model wielu ustaw dodatkowych) oraz kombinacje tych modeli.

W państwach bliskich nam geograficznie i kulturowo zdecydowanie przeważa model kodeksowy, który występuje w dwóch wariantach:

- 1) „czystego” modelu kodeksowego w tych państwach, które nie dopuszczają typizacji przestępstw w ustawach innych niż kodeks karny (Rosja, Słowacja, Czechy),
- 2) „mieszanego” modelu kodeksowego w tych państwach, które dopuszczają typizację przestępstw w ustawach innych niż kodeks karny (Niemcy, Polska).

Wprowadzając pojęcie modelu kodeksowego mam na uwadze takie regulacje, które lokują przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku w odrębnym rozdziale kodeksu karnego. Pomijam te rozwiązania, znane od dawna, które znamiona przestępstw zaliczanych dziś do kategorii przestępstw przeciwko środowisku umieszczały w różnych rozdziałach kodeksu karnego, czego może najdobitniejszym przykładami były zatrucie studni (*Brunnenvergiftung*) w § 324 niemieckiego kodeksu karnego z 1871 r. czy pomysł z młodszego o prawie sto lat polskiego kodeksu karnego z 1969 r., który w art. 140 § 1 pkt 2 wśród przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu typizował przestępstwo zanieczyszczenia wody, powietrza i ziemi.

Pierwsza próba wprowadzenia modelu kodeksowego została podjęta we wczesnych latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia w ówczesnej Republice Federalnej Niemiec. Grupa prawników socjaldemokratów przedłożyła 6 września 1971 r. do dyskusji założenia przyszłego prawa karnego środowiska [3]. Autorzy dokumentu opowiedzieli się za włączeniem przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku do kodeksu karnego argumentując, że przepisy znajdujące się poza kodeksem (a były takie w zachodnioniemieckich ustawach wodnej, atomowej, o ochronie przed imisjami, o odpadach) nie są znane szerszemu ogółowi i nie wpływają na świadomość powszechną.

Problem umiejscowienia przepisów przeciwko środowisku podjęli inni autorzy, którzy opowiadając się za włączeniem ich do kodeksu karnego jako jeden z podstawowych argumentów wysunęli konieczność pozbawienia zamachów na środowisko cech tzw. *Kavaliersdelikte*, czyli przestępstw bagatelnych¹, polegających na tym, że sprawca wykonujący działania gospodarcze narusza przepisy o ochronie środowiska, takie naruszenie zostało wprawdzie uznane za przestępstwo, ale w istocie nic wielkiego się nie stało.

Jeden z autorów zachodnioniemieckich pisał, że problem umiejscowienia przepisów karnych czy to w ustawach dodatkowych, czy w kodeksie karnym, nie jest tylko teoretycznym zagadnieniem techniki legislacyjnej. W ustawach dodatkowych dominuje bowiem punkt widzenia techniki. Jeżeli postęp techniczny nie jest możliwy bez wyrządzania szkód w środowisku, to należy się z tym zgodzić jako ze zrozumiałym ryzykiem cywilizacyjnym. Chcąc przeciwstawić się takiemu pogładowi, należy wyjąć przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku z ustaw dodatkowych i połączyć je z klasycznym kodeksowym kryminalnym prawem karnym, chroniącym zdrowie jako dobro prawne [4].

Wysiłki prawników zachodnioniemieckich zostały zwieńczone powodzeniem u progu następnej dekady, kiedy 28 marca 1980 r. została uchwalona osiemnasta ustawa o zmianie prawa karnego pod nazwą *Gesetz zur Bekämpfung der Umweltkriminalität*, która do zachodnioniemieckiego kodeksu karnego wprowadziła nowy rozdział 28 zatytułowany „Przestępstwa przeciwko środowisku” (*Straftaten gegen die Umwelt*) składający się z jedenastu paragrafów. Ponadto dokonała zmian w innych rozdziałach tego kodeksu, wprowadzając do nich odrębne przestępstwa zaliczane do kategorii godzących w środowisko, jak przede wszystkim przestępstwa związane

¹ Pojęcie *Kavaliersdelikt* wywodzi się z dawnego prawa niemieckiego. Oznaczało ono niedotrzymanie obietnicy małżeństwa w wypadku uwiedzenia dziewczyny. Uwodziciel zobowiązany był zapłacić na jej rzecz jakąś sumę pieniędzy będącą czymś w rodzaju kary prywatnej, ale nie traktowano owego deliktu jako moralnie nagannego. Z czasem pojęcie *Kavaliersdelikt* nabrało znaczenia przenośnego.

z promieniowaniem jonizującym i energią jądrową. Rozdział 28 kodeksu niemieckiego został istotnie znowelizowany w 1994 r., ale już bez zmian koncepcyjnych².

W tychże latach siedemdziesiątych także autorzy polscy, szeroko korzystający z teoretycznych opracowań zachodnioniemieckich, opowiedzieli się za włączeniem najważniejszych przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku do kodeksu karnego [6]. Propozycje te nie znalazły uznania ustawodawcy polskiego, który w ustawie z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (DzU nr 3, poz. 6; późniejszy tekst jednolity DzU z 1994 r. nr 49, poz. 196 ze zm.) przyjął model trzeci połączony z czwartym, tzn. najważniejsze przepisy o przestępstwach przeciwko środowisku zostały włączone do tej właśnie ustawy podstawowej, ale obok niej obowiązywało kilkanaście innych ustaw, zawierających przepisy o przestępstwach teoretycznie zaliczanych do kategorii przestępstw przeciwko środowisku. Co więcej, ustawa z 1980 r. nie uchyliła wspomnianego już art. 140 § 1 pkt 2 kodeksu karnego z 1969 r., a zatem podstawą odpowiedzialności za zanieczyszczenia był zarówno ten przepis, jak i art. 107 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

Ten stan prawny nie zadowalał polskich środowisk prawniczych. Powołana zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów z 17 maja 1987 r. Komisja ds. Reformy Prawa Karnego ogłosiła u progu 1989 r. założenia reformy [7]. Sprawa została przesądzona, przepisy o najważniejszych przestępstwach przeciwko środowisku miały zostać zebrane w wyodrębnionym rozdziale przyszłego kodeksu karnego. Koncepcja ta została zrealizowana dopiero po przekształceniach ustrojowych.

Rozpad systemu socjalistycznego zapoczątkowany w 1989 r. pociągnął za sobą także zmiany w ujęciu przestępstw przeciwko środowisku. Najprościej ta sytuacja przedstawiała się na terenach b. Niemieckiej Republiki Demokratycznej, na których po zjednoczeniu Niemiec zaczął obowiązywać zachodnioniemiecki kodeks karny zawierający ów rozdział 28 o przestępstwach przeciwko środowisku.

Kolejnym państwem, które wprowadziło model kodeksowy, była Federacja Rosyjska. Nowy kodeks karny został przyjęty przez Dumę Państwową 24 maja 1996 r., zaaprobowany przez Radę Federacji 5 czerwca 1996 r. i po podpisaniu przez Prezydenta wszedł w życie 1 stycznia 1997 r. Tytuł IX części szczególnej tego kodeksu „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i porządkowi społecznemu” zawiera rozdział 26 zatytułowany „Przestępstwa ekologiczne” (*Ekologičeskije priestuplenija*) złożony z siedemnastu artykułów. Poza tym rozdziałem także w innych przepisach kodeksowych można doszukać

się znamion przestępstw teoretycznie zaliczanych do skierowanych przeciwko środowisku³. Ustawodawca rosyjski przyjął „czysty” model kodeksowy polegający na tym, że znamiona przestępstw przeciwko środowisku („ekologicznych” w terminologii rosyjskiej) mogą znajdować się tylko w kodeksie karnym; tak samo zresztą, jak i wszystkich innych przestępstw, gdyż koncepcja kodeksu jako jedyne miejsce typizacji przestępstw została przyjęta już w przedrewolucyjnym kodeksie rosyjskim z 1903 r. i utrzymana w kodeksach karnych republik wchodzących w skład Związku Radzieckiego.

W trakcie prac nad polskim nowym kodeksem karnym zgłoszono propozycję, aby kodyfikacja objęła wszystkie przestępstwa, co oznaczałoby rezygnację z tzw. pozakodeksowego prawa karnego [9]. W kwestii przestępstw przeciwko środowisku byłoby to związane z rozbudowanym rozdziałem zawierającym znamiona wszystkich przestępstw przeciwko środowisku. Propozycja ta nie znalazła uznania ustawodawcy, który w uchwalonym 6 czerwca 1997 r. i obowiązującym od 1 września 1998 r. kodeksie karnym zamieścił w części szczególnej rozdział XXII zatytułowany „Przestępstwa przeciwko środowisku” złożony z zaledwie ośmiu artykułów, pozostawiając w mocy kilkanaście ustaw („dodatkowych”) typizujących przestępstwa przeciwko środowisku. Ustawodawca polski przyjął przeto model mieszany drugi (kodeksowy) i czwarty (ustaw dodatkowych), ale odrzucił trzeci (ustawy podstawowej), uchylając przepisy karne ustawy z 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska. Tą drogą poszedł już konsekwentnie, gdyż podstawowa w polskim systemie prawnym ustawa ochronna, jaką jest ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (obowiązujący tekst jednolity DzU z 2008 r. nr 25, poz. 150 ze zm.), w tytule VI „Odpowiedzialność w ochronie środowiska” zawiera wprawdzie dział II „Odpowiedzialność karna”, ale znajdują się w nim tylko przepisy o wykroczeniach przeciwko środowisku, nie ma w nim żadnych przepisów o przestępstwach.

Pozostaje do omówienia prawo karne zrazu czechosłowackie, następnie czeskie i słowackie. Czechosłowacki kodeks karny z 29 listopada 1961 r. oparty na koncepcji kodyfikacji całościowej (ustawa inna niż kodeks co do zasady nie mogła typizować przestępstw) w brzmieniu pierwotnym żadnych przepisów o przestępstwach przeciwko środowisku nie zawierał. Dopiero po „aksamitnej rewolucji” listopada 1989 r. i to od razu, bo w grudniu tegoż roku do kodeksu wprowadzono do rozdziału o przestępstwach powszechnie niebezpiecznych dwa paragrafy⁴ typizujące najważniejsze przestępstwa przeciwko środowisku, już po roku znowelizowane.

³ Zainteresowanych rosyjskim prawem środowiska odsyłam do mego artykułu [8].

⁴ Wyjaśniam, że jednostką systematyczną podziału materii penalnej w kodeksach karnych w Niemczech i Czechosłowacji (następnie Czechach i Słowacji) są paragrafy, podczas gdy w Polsce i Rosji – artykuły.

² Zainteresowanych niemieckim prawem karnym środowiska odsyłam do mego artykułu [5].

Po rozpadzie Czechosłowacji na samodzielne Republiki Czeską i Słowacką z dniem 1 stycznia 1993 r., w obu państwach nadal obowiązywał kodeks karny z 1961 r., który został znowelizowany w ten sposób, że rozdział o przestępstwach powszechnie niebezpiecznych został uzupełniony kolejnymi zespołami znamion przestępstw przeciwko środowisku. Te zmiany stanowiły swoisty wstęp do ostatecznego uregulowania odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko środowisku w nowych kodeksach karnych.

Najpierw z zadaniem tym uporała się Słowacja. Nowy słowacki kodeks karny został uchwalony 20 maja 2005 r. i wszedł w życie 1 stycznia 2006 r. W części szczególnej dział szósty nosi tytuł „Przestępstwa powszechnie niebezpieczne i przeciwko środowisku”, jego rozdział drugi „Przestępstwa przeciwko środowisku” (*Trestne činy proti životnemu prostrediu*) składa się z jedenastu paragrafów typizujących najważniejsze przestępstwa przeciwko środowisku, inne przestępstwa zaliczane teoretycznie do tej kategorii zostały stypizowane w innych rozdziałach słowackiego kodeksu karnego⁵.

Nieco później podobna zmiana nastąpiła w Czechach. Nowy czeski kodeks karny został uchwalony 8 stycznia 2009 r. i wszedł w życie 1 stycznia 2010 r. W części szczególnej kodeksu znajduje się dział VIII zatytułowany „Przestępstwa przeciwko środowisku” (*Trestne činy proti životnimu prostředí*) złożony z szesnastu paragrafów typizujących najważniejsze przestępstwa przeciwko środowisku, inne przestępstwa zaliczane teoretycznie do tej kategorii zostały stypizowane w innych rozdziałach czeskiego kodeksu karnego⁶.

Tak więc w państwach bliskich geograficznie i kulturowo został przyjęty „kodeksowy” model typizacji przestępstw przeciwko środowisku, z tym że:

- w Rosji, Czechach i Słowacji jest to „czysty” model kodeksowy polegający na tym, że znamiona przestępstw przeciwko środowisku znajdują się tylko w kodeksach karnych,
- w Niemczech i Polsce jest to „mieszany” model kodeksowy polegający na tym, że znamiona najważniejszych przestępstw przeciwko środowisku znajdują się w kodeksach karnych, ale ustawy „dodatkowe” także typizują niektóre przestępstwa przeciwko środowisku.

Oceniając od strony teoretycznej „mieszany” model kodeksowy, przyjęty m.in. w Polsce, należy podkreślić z całą stanowczością, że formalnie nie ma żadnej różnicy, czy przestępstwo przeciwko środowisku zostało stypizowane w kodeksie karnym, czy poza kodeksem. Każdy przepis karny obowiązuje dokładnie tak samo bez względu na jego umiejscowienie. Merytorycznie wszakże pewna różnica jest. Chodzi o to, że włączenie jakiejś kategorii przestępstw

⁵ Zainteresowanych słowackim prawem karnym środowiska odsyłam do mego artykułu [10].

⁶ Zainteresowanych czeskim prawem karnym środowiska odsyłam do mego artykułu [11].

do kodeksu karnego podnosi ich rangę w świadomości społecznej. Po prostu, kodeks karny jako podstawowe źródło prawa karnego materialnego jest na ogół lepiej znany i rozumiany. Przestępstwa z tzw. pozakodeksowego prawa karnego traktowane są jako „marginesowe”, co formalnie pozbawione jest jakiegokolwiek uzasadnienia (przestępstwo jest przestępstwem zupełnie niezależnie od tego, gdzie jego znamiona zostały umiejscowione, w kodeksie czy poza nim), ale faktycznie przestępstwa stypizowane w ustawach innych niż kodeks karny są uznawane za „mniej ważne”. Dlatego w piśmiennictwie ponawiane są postulaty włączania jeżeli nie wszystkich, to przynajmniej niektórych „przestępstw pozakodeksowych” do kodeksu karnego, czego może najdobitniejszym przykładem są przestępstwa kłusownicze [12], które i w Niemczech, i w Rosji, i w Czechach, i w Słowacji są typizowane w kodeksach karnych, podczas gdy w Polsce, z zupełnie niepojętych przyczyn, poza kodeksem. Być może włączenie znamion przestępstw kłusownictwa zarówno łowieckiego, jak i rybackiego do kodeksu karnego (jak to było w Polsce w okresie obowiązywania kodeksu karnego z 1932 r. do 1959 r.) skłoniłoby organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości do bardziej stanowczego zwalczania kłusownictwa jako przestępstwa poważnego, godzącego w istotne zasoby przyrodnicze, ale także, przynajmniej w niektórych przypadkach, szczególnie odrażającego. Może taki zabieg sprzyjałby skończeniu z pobłażliwością wobec kłusowników, którzy na pewno na żadną pobłażliwość nie zasługują.

Kodeksowe i pozakodeksowe przestępstwa przeciwko środowisku w polskim prawie karnym

Struktura polskiego prawa karnego środowiska przedstawia się następująco:

Trzonem przepisów jest na pewno rozdział XXII polskiego kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko środowisku”, istotnie znowelizowany wspomnianą już ustawą z 25 marca 2011 r. Rozdział składa się z ośmiu artykułów, które można podzielić na dwie wyraźnie różniące się od siebie grupy:

1. Przestępstwa najbardziej typowe dla ochrony środowiska obejmujące:
 - a) powodowanie zanieczyszczeń wody, powietrza i powierzchni ziemi (art. 182 k.k.),
 - b) bezprawne postępowanie z odpadami i substancjami, w tym nielegalny obrót międzynarodowy (art. 183 k.k.),
 - c) bezprawne postępowanie z materiałami jądrowymi i substancjami promieniotwórczymi (art. 184 k.k.),
 - d) kwalifikowane przez następstwa typy trzech poprzednich przestępstw (art. 185 k.k.),
 - e) brak dbałości o urządzenia chroniące środowisko (art. 186 k.k.).
2. Przestępstwa o charakterze przyrodniczym obejmujące:
 - a) powodowanie zniszczeń w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach (art. 181 § 1 i 4 k.k.),

- b) powodowanie istotnej szkody przyrodniczej w następstwie:
 - b1) niszczenia lub uszkodzenia roślin lub zwierząt na terenie chronionym (art. 181 § 2 i 5 k.k.),
 - b2) niszczenia lub uszkodzenia roślin lub zwierząt objętych ochroną gatunkową (art. 181 § 3 i 5 k.k.),
 - b3) niszczenia, poważnego uszkodzenia lub istotnego zmniejszenia wartości przyrodniczej chronionego terenu lub obiektu (art. 187 k.k.),
- c) bezprawne budownictwo lub prowadzenie działalności gospodarczej zagrażającej środowisku na terenie objętym ochroną ze względów przyrodniczych lub krajobrazowych albo w otulinie takiego terenu (art. 188 k.k.).

Obok przestępstw z rozdziału XXII w samym kodeksie karnym można znaleźć znamiona przestępstw spełniających teoretyczne kryteria przestępstw przeciwko środowisku. Do tej kategorii zaliczam:

1. Niektóre przestępstwa z rozdziału XX „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu”, najwyraźniejszymi przykładami są:
 - a) przestępstwo sprowadzenia niebezpieczeństwa powszechnego w następstwie gwałtownego wyzwolenia energii jądrowej lub wyzwolenia promieniowania jonizującego (art. 163 § 1 pkt 4 k.k.),
 - b) przestępstwo sprowadzenia niebezpieczeństwa powszechnego w następstwie spowodowania zagrożenia epidemiologicznego lub szerzenia się choroby zakaźnej albo zarazy zwierzęcej lub roślinnej (art. 165 § 1 pkt 1 k.k.),
 - c) przestępstwo bezprawnego wyrabiania, przetwarzania, gromadzenia, posiadania, posługiwania się lub handlu substancją lub przyrządem wybuchowym, materiałem radioaktywnym, urządzeniem emitującym promieniowanie jonizujące lub innym przedmiotem lub substancją, która może sprowadzić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w wielkich rozmiarach (art. 171 k.k.).
2. Przestępstwo udaremnienia lub utrudnienia wykonania czynności służbowej osobie uprawnionej do przeprowadzania kontroli w zakresie ochrony środowiska (art. 225 § 1 k.k.), wprowadzie stypizowane w rozdziale XXIX „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego”, ale w istocie godzące w środowisko przez udaremnienie lub utrudnienie skontrolowania przestrzegania wymagań jego ochrony.
3. Przestępstwo wyrębu drzewa w lesie w celu przywłaszczenia (art. 290 k.k.) z rozdziału XXXV „Przestępstwa przeciwko mieniu” jako zamach na jedno z podstawowych zasobów przyrodniczych.

Dodam, że przydatne w zwalczaniu zagrożeń i zniszczeń w środowisku mogą być i inne przepisy kodeksowe, jak chociażby przewidujące odpowiedzialność funkcjonariusza publicznego za przekroczenie uprawnień lub niedo-

pełnienie obowiązków na szkodę interesu publicznego (art. 231 k.k.), a więc także na szkodę środowiska, czy też odpowiedzialność każdego za zniszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy (art. 288 k.k.), jeżeli komponent środowiska ma karnoprawny charakter rzeczy.

Znamiona przestępstw przeciwko środowisku można znaleźć także w co najmniej szesnastu ustawach zaliczanych do szeroko rozumianej dziedziny środowiska, zawierających przepisy karne o przestępstwach. Te przestępstwa podzieliłbym na cztery grupy:

1. Przestępstwa dopełniające rozdział XXII kodeksu karnego:
 - a) przestępstwa związane z międzynarodową i krajową ochroną gatunków roślinnych i zwierzęcych, przewidziane w art. 127a, 128 i 128a ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (DzU z 2009 r. nr 151, poz. 1220 ze zm.),
 - b) przestępstwa powodowania różnego rodzaju zagrożeń w związku z postępowaniem z organizmami genetycznie zmodyfikowanymi, przewidziane w art. 58-65 ustawy z 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (DzU z 2007 r. nr 36, poz. 233 ze zm.).
2. Przestępstwa przeciwko zasobom przyrodniczym:
 - a) przestępstwa kłusownictwa łowieckiego i inne przestępstwa łowieckie, przewidziane w art. 52 i 53 ustawy z 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (DzU z 2005 r. nr 127, poz. 1066 ze zm.),
 - b) przestępstwa kłusownictwa rybackiego i inne przestępstwa rybackie przewidziane w art. 27c ustawy z 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (DzU z 2009 r. nr 189, poz. 1471 ze zm.),
 - c) przestępstwa nieuzasadnionego lub niehumanitarnego zabijania zwierząt albo znęcania się nad nimi, przewidziane w art. 35 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (DzU z 2003 r. nr 106, poz. 1002 ze zm.),
 - d) przestępstwa sprzeczne z przepisami prowadzenia doświadczeń na zwierzętach, przewidziane w art. 38-41 ustawy z 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (DzU nr 33, poz. 289 ze zm.),
 - e) przestępstwo spowodowania znacznej szkody w mieniu lub bezpośredniego niebezpieczeństwa takiej szkody w następstwie prowadzenia prac geologicznych lub górniczych bez koncesji lub wbrew jej warunkom, przewidziane w art. 118 ustawy z 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (DzU z 2005 r. nr 228, poz. 1947 ze zm.), ponieważ taka szkoda lub jej niebezpieczeństwo może oznaczać także szkodę w chronionych komponentach środowiska,
 - f) przestępstwa zagrożenia jakości leśnego materiału rozmnożeniowego, przewidziane w art. 53 i 54 ustawy z 7 czerwca 2001 r. o leśnym materiale rozmnożeniowym (DzU nr 73, poz. 761 ze zm.).

3. Przepiępstwa związane z korzystaniem z wód:
 - a) przestępstwo uniemożliwienia lub utrudnienia korzystania z wody w celach ratowniczych, przewidziane w art. 189 ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (DzU z 2005 r. nr 239, poz. 2019 ze zm.),
 - b) przestępstwo spowodowania zagrożenia urządzeń wodnych, przewidziane w art. 190 Prawa wodnego,
 - c) przestępstwo zniszczenia lub uszkodzenia gruntów pod wodami lub brzegów wód w związku z korzystaniem z wód, przewidziane w art. 191 Prawa wodnego,
 - d) przestępstwa sprzeczne z przepisami wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych, przewidziane w art. 28 ust. 4 i 4a ustawy z 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (DzU z 2006 r. nr 123, poz. 858 ze zm.).
4. Pozostałe przestępstwa przeciwko środowisku:
 - a) przestępstwa niedopełnienia niektórych obowiązków zapobiegawczych lub naprawczych, przewidziane w art. 28 i 29 ustawy z 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (DzU nr 75, poz. 493 ze zm.),
 - b) przestępstwa mogące spowodować zagrożenie środowiska w związku z posługiwaniem się chemikaliami, przewidziane w art. 31-34 ustawy z 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (DzU nr 63, poz. 322),
 - c) przestępstwa bezprawnego wprowadzenia na terytorium Polski azbestu lub wyrobów zawierających azbest albo bezprawnego wprowadzania do obrotu wyrobów zawierających azbest, przewidziane w art. 7b ustawy z 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (DzU z 2004 r. nr 3, poz. 20 ze zm.),
 - d) przestępstwo nieposłuszeństwa wobec decyzji państwowego inspektora sanitarnego zakazującej ze względu na ochronę środowiska produkcji lub wprowadzania do obrotu substancji, preparatu lub produktu, przewidziane w art. 37b ustawy z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (DzU z 2006 r. nr 122, poz. 851 ze zm.),
 - e) przestępstwa samowoli budowlanej oraz prowadzenia prac budowlanych w sposób mogący powodować zagrożenie środowiska, przewidziane w art. 90 ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (DzU z 2010 r. nr 243, poz. 1623 ze zm.),
 - f) przestępstwa wytwarzania, importu, eksportu, wprowadzania do obrotu, stosowania substancji kontrolowanych oraz produktów, urządzeń lub instalacji zawierających substancje kontrolowane, wbrew bezpośrednio obowiązującym przepisom unijnym o substancjach zagrażających warstwie ozonowej, przewidziane w art. 47a ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową (DzU nr 121, poz. 1263 ze zm.).

Zaprezentowany schemat pokazuje, jak obszerny jest zakres polskiego prawa karnego środowiska. Gdyby chcieć wszystkie te przepisy włączyć do kodeksu karnego, niezbędna byłaby skomplikowana praca teoretyczna i koncepcyjna, na którą, jak na razie, się nie zanosi. Wszystko wskazuje na to, że w dającej się przewidzieć przyszłości ten stan prawa karnego środowiska zostanie utrzymany.

LITERATURA

- [1] Radecki W.: Prawo karne środowiska, Część I. Ewolucja polskiego prawa karnego środowisk., *JEcolHealth* 2010; (14) 5: 215-220.
- [2] Cyprian T.: Kodeks ochrony środowiska. Czy i kiedy? *Prawo i Życie* 1974; 44.
- [3] Dokumente. Kriminalisierung der Umweltzerstörung. Eine Diskussionsentwurf der Arbeitsgemeinschaft Sozialdemokratischer Juristen (ASJ). *Zeitschrift für Rechtspolitik* 1972; 3: 76-78.
- [4] Backes O.: Umweltstrafrecht. *Juristenzeitung* 1973; 11-12: 339.
- [5] Radecki W.: Przepiępstwa przeciwko środowisku jako problem kodyfikacyjny (na przykładzie prawa niemieckiego). *Przegląd Prawa i Administracji* 1995; t. XXXII: 41-57.
- [6] Radecki W.: Problematyka typizacji przestępstw zanieczyszczenia wody, powietrza i ziemi. *Państwo i Prawo* 1979; 7: 94-105.
- [7] Założenia reformy ustawodawstwa karnego. *Rzeczpospolita* nr 53 z 3 marca 1989 r.
- [8] Radecki W.: Przepiępstwa przeciwko środowisku w nowym rosyjskim kodeksie karnym. *Przegląd Prawa Karnego* 1997; 16: 61-74.
- [9] Bojarski M., Radecki W.: O pełną kodyfikację prawa karnego. *Prokuratura i Prawo* 1995; 5: 54-67.
- [10] Radecki W.: Ochrona środowiska w prawie karnym Republiki Słowackiej. *Prawo i Środowisko* 2008; 1: 82-95.
- [11] Radecki W.: Ochrona środowiska w czeskim prawie karnym. *Prawo i Środowisko* 2009; 2: 100-116.
- [12] Radecki W.: Przepiępstwa kłusownictwa w kodeksach karnych w Polsce, Czechosłowacji, Czechach i Słowacji. *Ius Novum* 2010; 4: 26-30.